

УДК 005.21

Тур О. В.,

аспірант, кафедра менеджменту,
Національний університет харчових технологій, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В статті проаналізовано погляди науковців на економічну сутність поняття розвиток підприємства. Також даний термін було розглянуто крізь призму соціально-економічної системи. Акцентовано увагу на різниці між поняттями розвиток та зростання підприємства. Це дало змогу краще зрозуміти його глибинне значення та вплив на формування поняття стратегія розвитку підприємства.

Ключові слова: розвиток, зростання, соціально-економічна система, соціально-економічний розвиток, інтенсивний розвиток, екстенсивний розвиток, підприємство, стратегія розвитку підприємства.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОНЯТИЯ СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Тур А. В.

В статье проанализированы взгляды ученых на экономическую сущность понятия развитие предприятия. Также данный термин был рассмотрен сквозь призму социально-экономической системы. Акцентировано внимание на разнице между понятиями развитие и рост предприятия. Это позволило лучше понять его глубинный смысл и влияние на формирование понятия стратегия развития предприятия.

Ключевые слова: развитие, рост, социально-экономическая система, социально-экономическое развитие, интенсивное развитие, экстенсивное развитие, предприятие, стратегия развития предприятия.

FORMATION CONCEPT STRATEGY OF DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE

Tur O.

The article analyzes the views of scientists on the economic substance of the concept of enterprise development. Also this term reviewed through the prism of the socio-economic system. That scientific approach gives an opportunity create strategies that will address human needs in ways that are practical and in the best interests of the community over the long run. Made focus on the differences between concepts development and growth of the company. Economic growth is a narrower concept than economic development. Because growth doesn't always mean development. Reviewed two types of development: intensive and extensive. Extensive growth is based on the expansion of the quantity of inputs in system in order to increase the quantity of outputs, opposite to that of intensive growth. That gave an opportunity better understand deep

meaning of concept development of enterprise and its influence on formation concept strategy of development of the enterprise. As a result, it was proposed own determination of development strategy of the enterprise.

Keywords: *development, growth, socio-economic system, socio-economic development, intensive development, extensive development, enterprise, strategy of development of the company.*

Постановка проблеми. Для будь-якого підприємства надзвичайно важливим є можливість постійно розвиватися і зберігати свою ринкову стійкість, незважаючи на всі несприятливі внутрішні та зовнішні чинники, з якими доводиться стикатися в процесі господарювання. Враховуючи сучасні економічні умови та рівень розвитку управлінської науки керівники використовують стратегічний менеджмент, як інструмент стратегічного розвитку підприємства, що дозволить підвищити його стійкість шляхом створення конкурентних переваг.

Починаючи з 70-80-х рр. XX століття концепція стратегічного управління застосовувалася як один із дієвих підходів до управління підприємствами в країнах з ринковою економікою у зв'язку з підвищенням впливу глобалізаційних економічних процесів, підвищення конкуренції між виробниками. Правильність вибору такого підходу до управління підтверджується широким застосуванням стратегічного менеджменту сучасними підприємствами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні та прикладні аспекти поняття розвитку підприємства проаналізовані в працях вітчизняних та зарубіжних науковців: І. Ансоффа [1], А.Л. Гапоненка [2], В.П. Залуцького [3], Л.С. Запасної [4], О.В. Кравченка [5], С.В. Мочерного [6], Т.Б. Надтоки [7], Т.І. Ткаченка [8], І.В. Тюхи [9]. Проте окремі питання, пов'язані з впливом розвитку підприємства на формування поняття стратегія розвитку підприємства, залишаються малодослідженими.

Метою статті є аналіз теоретичних підходів до визначення поняття розвиток підприємства в контексті управлінської науки та його впливу на формування поняття стратегія розвитку підприємства.

Основні результати дослідження. Кожне підприємство має два стимули – бажання вижити і самовдосконалюватися (розвиватися). Серед науковців, які займалися питаннями розвитку підприємств є різні точки зору щодо сутності даного терміну. Одні науковці розвиток розглядають як найвищий тип руху, інші – як зміни матерії і свідомості, або перехід від застарілого до нового.

Один із провідних науковців XX століття у сфері стратегічного управління Ансофф І. підійшов до визначення даного поняття з філософської точки зору і в своїй праці “Стратегічний розвиток” (1979 р.), що стала бестселером в кінці 70-х серед науковців, які займалися проблемами стратегічного розвитку, зазначає: «розвиток – це питання не стільки того, що є, скільки того, що може бути зроблене з тим, що є» [1].

В економічному енциклопедичному словнику подається наступне визначення: розвиток – спрямовані та закономірні зміни матеріальних і нематеріальних об'єктів, які мають незворотний характер, внаслідок чого відбувається перехід від менш розвинених форм таких об'єктів до більш розвинених [6]. Ця ж концепція представлена в роботі Гапоненка О.Л., Пакрухіна А.П. Вони визначають розвиток як рух уперед, формування нових рис, становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюцію, поліпшення, удосконалювання, прогрес, а також ріст і розширення [2].

В цьому контексті розвиток можна визначити як необоротну, спрямовану, закономірну зміну системи (матеріальних та ідеальних об'єктів), що функціонує на основі внутрішніх механізмів, які притаманні саме їй.

Серед науковців існує думка, що лише при наявності цих трьох вищезгаданих властивостей процес розвитку можна виділити серед інших змін. Зокрема Запасна Л.С. обґрунтовує важливість кожної властивості [4]: оборотність змін характеризує процеси функціонування (циклічне відтворення постійної схеми функцій); відсутність закономірності характерно для випадкових процесів катастрофічного типу; при відсутності спрямованості зміни не можуть накопичуватися, і тому процес втрачає характерну для розвитку єдину, внутрішню взаємозалежну лінію.

Під час розвитку у системи формується новий якісний стан, як наслідок змінюється його структура, або устрій (відбувається утворення нових, або переформатування чи зникнення вже наявних зав'язків та елементів). Таким чином в результаті ми отримуємо систему із зовсім іншими характеристиками відповідно до вищезгаданих властивостей.

Хоча, відповідно до синонімічних словників, слова “розвиток” і “зростання” є синонімами, але варто зазначити що в управлінському контексті ці поняття означають не одне і те ж саме. Ріст означає збільшення розмірів або кількості об'єктів в системі. Зростання може означати збільшення розмірів підприємства, або розширення діяльності за наступними показниками: чисельність робочої сили, кількість засобів праці, обсяг виробництва, обсяги продажів, частка на ринку тощо. Підприємства (організації) можуть стимулювати свій власний ріст за допомогою розширення ринків збуту, збільшення виробничих потужностей, залучення інвестицій, тощо. Головним висновком є те, що обмеження росту не обмежує розвиток.

В той же час ріст певних показників чи факторів на підприємстві не завжди говорить про ефективний розвиток, адже економічне зростання може відбуватися як інтенсивним, так і екстенсивним шляхом.

Екстенсивний шлях розвитку – спосіб збільшення обсягів виробництва внаслідок кількісного приросту всіх факторів виробництва, насамперед, зростання трудових ресурсів, за незмінного якісного рівня технічної основи виробництва та інших факторів. У даному випадку продуктивність і ефективність праці залишаються незмінними [6]. Час використання екстенсивного розвитку вже пройшов (притаманний економіці СРСР), адже цей підхід

показав свою обмеженість і можливість застосування лише в певних випадках. Набагато ефективніша інтенсифікація виробництва процесу суспільного виробництва, що базується на застосуванні більш ефективних засобів виробництва, кваліфікованої та освіченої робочої сили, передових форм і методів організації праці тощо. На відміну від екстенсивного розвитку він має антивитратну спрямованість та супроводжується зменшенням витрат живої та уречевленої праці на одиницю продукції.

Варто констатувати, що лише невелика кількість українських підприємств за останні 20 років змогла перейти від екстенсивного до інтенсивного способу розвитку своїх підприємств. Неefективне використання ресурсів негативно впливає на енерго- та матеріаломісткість виробництва. Вітчизняні підприємства повинні будувати свою діяльність на концепції інтенсивного розвитку. Це дасть можливість виходу на якісно новий рівень ведення бізнесу і в результаті призведе до відповідності світовим стандартам продукції, що випускається в Україні, та підвищення ринкової стійкості підприємства.

Ткаченко Т.І., Мазаракі А.А., Мельниченко С.В., Бойко М.Г. визначають розвиток як шлях переведення організації із вихідного в бажаний, якісно кращий стан протягом певного проміжку часу, в рамках якого можливості підприємства реалізуються відповідно до умов зовнішнього середовища [8].

Таким чином можна констатувати, що розвиток розглядається через призму соціально-економічних відносин. Такий підхід дає дослідникам можливість більш широко подивитися на дану проблему. Аналіз існуючих поглядів на розвиток соціально-економічної системи дозволили здійснити їх узагальнення (табл. 1).

Таблиця 1. Погляди науковців на визначення розвитку соціально-економічної системи

Автор(и), джерело	Визначення
1	2
Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І.	Спрямовані та закономірні зміни матеріальних та нематеріальних об'єктів які мають незворотний характер, внаслідок чого відбувається перехід від менш розвинених форм таких об'єктів до більш розвинених.
Тюха І. В.	Соціально-економічний розвиток підприємства як необоротна, спрямована, закономірна зміна економічного становища та соціальної інфраструктури суб'єкта господарювання в результаті якої організація переходить до принципово нового якісного стану.
Афанасьєв Н.В., Рогожин В.Д., Рудика В.І.	Об'єктивна зміна тільки якісних характеристик системи, обумовлена як фундаментальними законами природи (єдності і боротьби протилежностей, переходу кількості у якість, розвитку суспільства по спіралі і нагору), так і закономірностями функціонування конкретних систем (старіння устаткування, нагромадження досвіду і знань співробітниками, виснаження природних ресурсів) при які й формуються нові властивості системи.

Продовження табл. 1

1	2
Василенко В.О.	Це не разові перетворення з метою досягнення "найкращого" (а тому і споконвічного) стану системи, а процес, що не припиняється в часі, плинність якого не завжди відбувається постійно і безупинно, найчастіше йде стрибкоподібно з подоланням різних по глибині охопленню криз.
Расвєнева О.В.	Унікальний процес трансформації відкритої системи в просторі і часі, який характеризується перманентною зміною глобальних цілей його існування шляхом формування нової дисипативної структури і переводом його в новий вектор функціонування.
Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О.	Процес кількісно–якісних змін у системі, ускладнення структури і складу, в результаті чого підвищується її опірність дестабілізуючому впливу зовнішнього середовища й ефективність функціонування.
Запасна Л.С.	Соціально-економічний розвиток підприємства визначає як незворотну, спрямовану та закономірну зміну системи на підставі реалізації властивих механізмів самоорганізації.
Надтока Т.Б., Виноградов О.Г.	Це зміна соціально-економічного стану підприємства (як динамічний так і статичний), що визначає рівень соціально-економічного розвитку підприємства, який оцінюють на основі комплексу показників.
Шубравська О.В.	Процес переходу системи з одного стану в інший, що супроводжується зміною її якісних і кількісних характеристик.

Джерело: узагальнено автором на основі [4; 6,7,9].

Дослідивши існуючі погляди науковців та зробивши їх критичний аналіз можна запропонувати наступне визначення соціально-економічного розвитку як процесу безупинної зміни соціальних та економічних показників усієї сукупності різноманітних відносин між економічними суб'єктами та соціальними утвореннями під впливом реалізації рішень щодо використання соціально-економічного потенціалу.

Аналіз існуючих поглядів на класифікацію ознак розвитку в соціально-економічній системі дозволив здійснити їх узагальнення та доповнити класифікаційною ознакою, яка об'єднує зовнішній та внутрішній розвиток – залежно від джерела розвитку соціально-економічної системи (рис. 1).

Під час процесу забезпечення соціально-економічного розвитку підприємства необхідно дотримуватись принципу позитивного розвитку, що передбачає такий управлінський вплив на виробничо-господарські процеси, який протягом тривалого періоду часу дасть змогу спостерігати динаміку значень показників соціально-економічного розвитку на всіх рівнях [3].

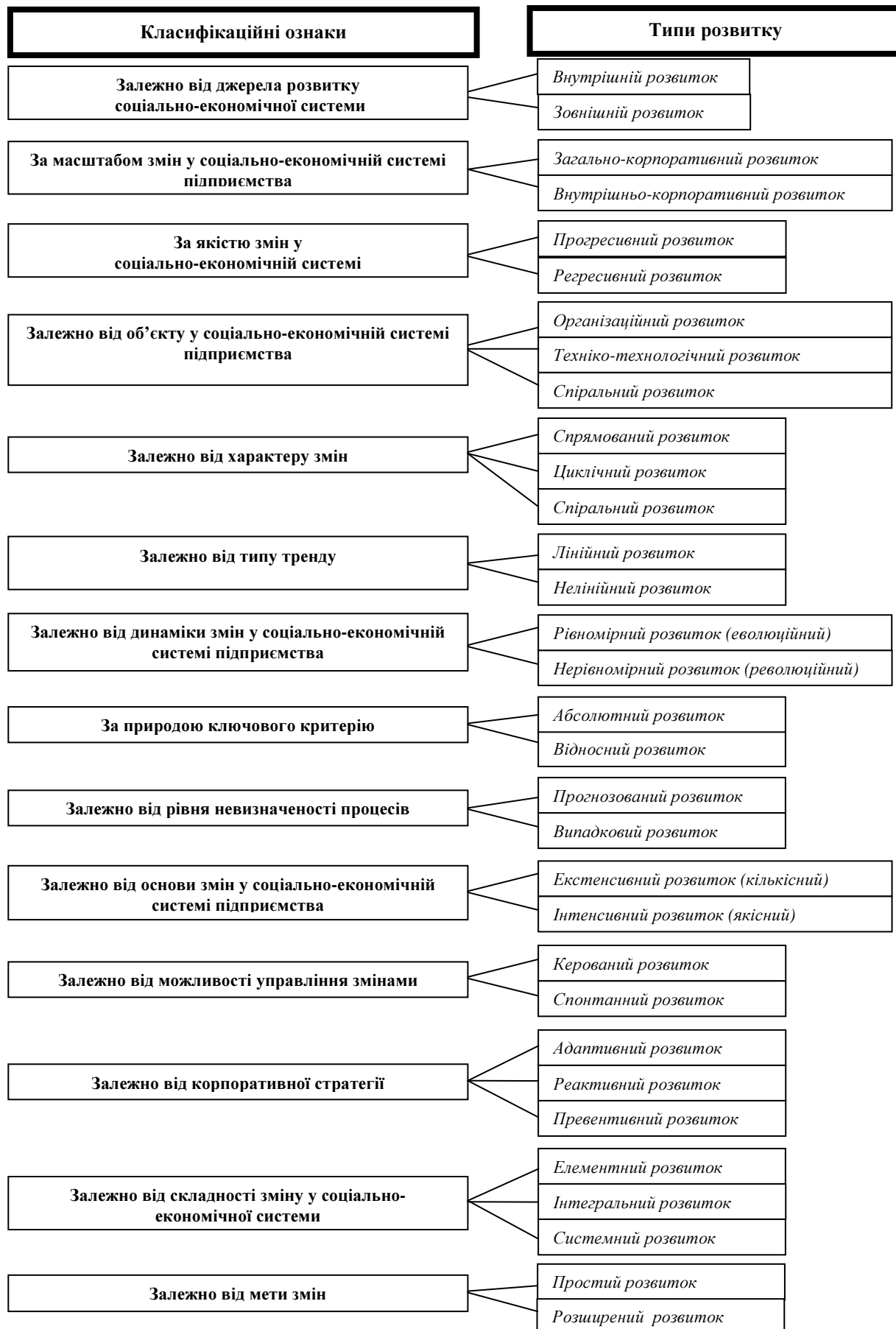

Рис. 1. Класифікація ознак розвитку в соціально-економічній системі
 Джерело: удосконалено автором на підставі узагальнення [5-9].

Погоджуючись в цілому із наведеним визначенням, варто зауважити, що для розвитку є необхідними не просто зміни показників, а їх позитивна динаміка.

Проведений аналіз теоретичних підходів до питання розвитку підприємства дозволив зробити висновок, що і досі не існує єдиного підходу до його визначення.

Базуючись на проведеному аналізі можна запропонувати наступне визначення розвитку підприємства – як процесу комплексних позитивних змін у соціально-економічній системі господарюючого суб'єкта, які, за рахунок інтенсифікації діяльності, спрямовані на його перехід до нового якісно-кількісного стану в певному проміжку часу, шляхом адаптації, або зміни факторів внутрішнього середовища, викликаних зміною дії чинників зовнішнього середовища.

За останнє двадцятиліття вітчизняними та зарубіжними науковцями було зроблено вагомий внесок у дослідження та розвиток концепцій «стратегії підприємства» та «розвитку підприємства». Поняття «стратегія» і «розвиток» є взаємопов'язаними. Стратегія виступає інструментом забезпечення розвитку підприємства, за допомогою стратегії можна сформулювати бачення щодо майбутнього розвитку підприємства.

В економічній та управлінській літературі все частіше використовують поняття стратегія розвитку підприємства. Стратегія розвитку підприємства визначається як довготермінова економічна політика підприємства, фірми, компанії, та комплекс заходів з її реалізації [6].

Науковці зазначають, що складовими стратегічного розвитку підприємства є загально організаційна та функціональна стратегії спрямовані на забезпечення збалансованого розвитку окремих функціональних площин діяльності підприємства. Це стратегії розробки та впровадження нової техніки і технологій, стратегія розробки нових товарів і розвитку на відповідному ринку, стратегія маркетингу, стратегія зниження собівартості продукції, стратегія диференціації та диверсифікації виробництва, цінова, збутова та інші.

Кравченко О.В. розглядає стратегію розвитку підприємства з точки зору системного підходу і пропонує наступне визначення: це системний процес, який дозволяє на засадах стратегічного мислення як домінуючої логіки проаналізувати суть умов, в яких працює галузь (підгалузь); визначити місію, цілі і завдання підприємства, розробити головні напрями та заходи збалансованості його розвитку в умовах динамічної зміни зовнішнього середовища при максимальному використанні всіх наявних ресурсів підприємства [5].

Серед підходів до формування стратегії розвитку підприємства найбільш коректним є ієрархічний підхід, якщо підхід дає можливість відображати рівні управління підприємства та характер взаємозв'язку із зовнішнім оточенням.

Проведений аналіз підходів до визначення стратегії дозволяє зробити припущення, що стратегія розвитку підприємства - це комплекс управлінських рішень (системи управлінських заходів, сукупність цільових програм, плани розвитку), спрямованих на формування позитивних перспектив, пріоритетів і напрямів розвитку соціально-економічної

системи господарюючого суб'єкта, як результат забезпечення динамічного і сталого розвитку підприємства.

Висновок. Досліджуючи питання стратегії розвитку підприємства можна зробити висновок, що вона спрямована на створення конкурентних переваг підприємства й утвердження стратегічної позиції, що, в свою чергу, забезпечує розвиток його стратегічного потенціалу, ринкової стійкості. З огляду на те, що зовнішнє середовище знаходиться у постійному русі, менеджмент у сфері управління стратегічним розвитком підприємства повинен бути динамічним процесом, що обумовлено необхідністю рухатися до поставленої мети, незважаючи на вплив негативних факторів в оточуючому середовищі.

При визначенні різниці між поняттями розвиток і зростання зроблено висновок, що зростання підприємства не завжди означає його розвиток. В контексті цього розглянуто концепцію екстенсивного та інтенсивного розвитку і з'ясовано, що ріст без розвитку неефективний для довготривалої перспективи сталого функціонування підприємства. Тому для вітчизняних підприємств необхідно застосовувати концепцію стратегічного розвитку, а не стратегію зростання, що забезпечить позитивну динаміку економічних показників. Аналіз підходів та їх порівняльна характеристика щодо побудови стратегій розвитку підприємства зумовлює перспективу подальших досліджень у даному напрямку.

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф; [пер. с англ.]. — М. : Экономика, 2005.
2. Гапоненко А. Л. Стратегическое управление: [учеб.] / А. Л. Гапоненко, А. П. Панкрухин. — 2-е изд., стер. — М.: Издательство ОМЕГА-Л, 2006.
3. Залуцький В. П. Сутність соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств: методи та принципи їх забезпечення / В. П. Залуцький // Науковий вісник НЛТУ України. — 2009. — Вип. 19.11.
4. Запасна Л. С. Економічна сутність розвитку підприємства / Л. С. Запасна // Культура народів Причорномор'я. — 2007. — № 96.
5. Кравченко О. В. Поняття стратегії в стратегічному управлінні / О. В. Кравченко // Вісник СНАУ. — 2007. — № 1(22).
6. Мочерний С. В. Економічний енциклопедичний словник: Т. 1, Т. 2 / За ред. С.В. Мочерного, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій. — Львів: Світ, 2006.
7. Надтока Т. Б. Свертка показателей при диагностике социально-экономического развития предприятия: проблемы и пути решения / Т. Б. Надтока, А. Г. Виноградов // Бизнес Информ. — 2013. — № 3.
8. Ткаченко Т. І. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу: [монографія] / Т. І. Ткаченко, С. В. Мельниченко, М. Г. Бойко та ін.; за ред. А. А. Мазаракі. — К.: КНТЕУ, 2010.
9. Тюха І. В. Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність та видові прояви [Електронний ресурс] / І. В. Тюха // Ефективна економіка. — 2012. — № 6. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>